

Bali Cafe

Julian da Silva Rosa

BALI CAFE

Een Nederlands-Indische familiegeschiedenis

Deel 2: De bevrijding

© 2021 Julian da Silva Rosa

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag op welke wijze dan ook worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur.

Bali Cafe is een roman. De auteur heeft getracht historische gebeurtenissen en personen zo correct mogelijk weer te geven. Maar de familieverhalen in dit boek, hoewel deels gebaseerd op ware gebeurtenissen, zijn fictief.

Bali Cafe bestaat uit twee delen:
deel 1: De uitreis en deel 2: De bevrijding.

Bij dit boek behoort een playlist (achterin elk deel) met de bronvermelding van de muziek- en andere quotes, voor zover die niet al in de tekst staan vermeld.

Omslagontwerp: D&W

Uitgave: Brave New Books

ISBN 9789464351521
(deel 1: ISBN 9789464351514)
NUR 301

juliandasilvarosa@outlook.com
dnwbooks@protonmail.com

Inhoudsopgave

Deel 2: De bevrijding

- 11   29 — *MAART (3)* **BALI**
17 Verlossing 18 Het blauwe uurtje 19 Superwoman
- 28   30 — *Juli 1935* **Batavia**
1 De leider 2 Theresiakerkweg 3 Ten aanval!
- 43   31 — *MAART (4)* **AMSTERDAM**
- 47   32 — *Oktober 1945* **Batavia**
1 Sweet Sixteen 2 Lijmrijstdysenteriepap 3 Gezag
- 60   33 — *Januari 1946* **Amsterdam**
1 Nummer 38494 2 De familie Rodrigues de Miranda 3 Java
- 98   34 — *APRIL (1)* **AMSTERDAM**
1 Een goeie tijd 2 Een lieve, zachte jongen
- 113   35 — *APRIL (2)* **DEN HAAG**
- 119   36 — *Februari 1946* **Amsterdam**
1 Heldhaftig, vastberaden, barmhartig 2 Rooftochten
- 126   37 — *APRIL (3)* **AMSTERDAM**
1 Misdaad loont 2 De Joodse bruid 3 De enige zoon
- 135   38 — *September 1948* **Amsterdam**
1 De Dam 2 Modehuis Modern 3 Brategas 4 Mokum
- 169   39 — *Juni 1949* **Groningen**
1 De twaalfde schutter 2 Genade

- 178 40 — *APRIL (4)* **AMSTERDAM**
- 183 41 — *April 1950* **Djakarta**
1 Djalan Tuku Umar 2 Makassar
- 193 42 — *Maart 1955* **Djakarta**
- 206 43 — *December 1957* **Djakarta**
1 Internatio 2 Vergelding 3 Soerabaja
- 223 44 — *MEI (1)* **AMSTERDAM**
- 228 45 — *MEI (2)* **AMSTERDAM**
1 Broodjes goud 2 Hikimasu!
- 238 46 — *MEI (3)* **AMSTERDAM**
1 Mevrouw De Miranda 2 Naar de beestjes
- 246 47 — *JUNI (1)* **HEEMSTEDE**
- 252 48 — *December 1958* **Heemstede**
- 263 49 — *JUNI (2)* **JAKARTA**
1 De Parel van Azië 2 De Menteng
3 Eat Me 4 Koloniale schuld
- 289 50 — *JUNI (3)* **SURABAYA**
1 Tunjungan 2 Maurice Vos 3 Dolly 4 Dimas
- 314 51 — *Mei 1970* **Amsterdam**
1 Aloha 2 Nieuw Links 3 Politiepaarden
- 344 52 — *JULI (1)* **SURABAYA**
1 Pedal Woodcarving & Souvenirs 2 Keith Richards
3 Thee met pisang goreng 4 Onder je huid
- 380 53 — *Juni 1983* **Heemstede**
- 389 54 — *JULI (2)* **HEEMSTEDE**

401 55 — *AUGUSTUS SURABAYA*
1 Ratu Ubi 2 Complot 3 Wei loves Salo

427 56 — **EPILOOG**

431 **Playlist**

BALI CAFE

Deel 2: De bevrijding

*And the time will come when you see we're all one
And life flows on within you and without you*

BALI

17. Verlossing

Kadek is net 22, getrouwd, zoontje van 2, geboren met een keizersnee. Dat was duur, dus kijkt ze wel uit met een tweede, al wil ze er liefst vier. Van een ziekenfonds heeft ze nog nooit gehoord en ze snapt ook het systeem niet. Ze heeft maar één zorg: een goede tip lospeuteren bij de good customer. Ze krijgt maar 20 procent van haar baas en als ze geen klanten heeft verdient ze niks. Tom is haar eerste vandaag, ja, het is erg rustig.

De afspraak is 50, maar Kadek blijft zeuren om 100. Toe, mister, voor mijn kind. Kind duur en ikke zo arm! Good customer, yes! Good heart. Tom houdt vol, 50 is 50. Ja, maar strong massage is 100. Say yes, mister, say yes! Gek wordt-ie ervan. Hij wil hier weg.

Dan vraagt ze of Tom misschien iets anders wil, met een vriendin, een minuut hier vandaan. Niet met haar, want zij is getrouwd. Maar haar vriendin is een heel mooi meisje.

Na, weet je, nee bedankt.

Huh? Daar had ze niet op gerekend.

Als Tom opzij kijkt loert een kleurige Ganesha hem aan, vanaf een groot wandkleed. Boven hem hangt een bordje met een tekstje erop: Never fear, en dan?

‘Never fear, your angel is here’, zegt Kadek.

Maar er staat: near. Your angel is near. Subtiel verschil. Who cares.

Kadek masseert slapjes en maakt het uur lang niet vol. Tom geeft haar de afgesproken 50, plus een tip van 20. Niet dat ze die verdiend heeft. Ze reageert pissig, het was immers 100!

Plus een tip, voor haar kind. Ze duwt het geld van zich af en gaat weer mekkeren. Tom begint er niet aan. Dan pakt ze de briefjes aan en zegt boos: 'No good customer! Bad costumer!'

Op de smalle stoep wijkt Tom beleefd uit voor een oude, kromme vrouw met enorme borsten die als vrije vleesmassa's diep omlaag hangen. Ze draagt een bruin versleten T-shirt met de tekst *Deathcore*. Ze lijkt op Ranggda, de heks die kinderen verslindt. Ze kijkt hem indringend aan. Tom wil iets denken, maar er komt niks.

Het is half elf, over driekwartier vliegt Ellen. Ze zal bij de gate zijn, of al aan het boarden. Als ze straks boven India vliegt, denkt ze aan Johnny. En aan Stephen en zeker ook aan Charlie. Maar niet aan hem. Of wel? *Sundown, yellow moon, I replay the past. I know every scene by heart, they all went by so fast. If she's passin' back this way, I'm not that hard to find. Tell her she can look me up, if she's got the time.*

Rare droom. Hij zit in een stoel en zijn moeder buigt zich over hem heen. Hij had gezegd dat hij ziek was, griepigerig of zo. En ze betrapt hem, omdat hij hier zo zit.

'Fijn dat het weer helemaal goed met je gaat', zegt ze.

Hij hoort sarcasme en afkeer in haar woorden. Alsof hij weer heel wat uit te leggen heeft. Hij stuift tegen haar op en zegt dat ze weg moest gaan. Weg! Ze schrikt en vliegt weg, terwijl ze onderweg verandert in een krijsend heksachtig wezen met een donkere cape om. Komt haar ware gedaante tevoorschijn? Voelt ze zich ontmaskerd, nu Tom eindelijk tegen haar opstaat?

Jezus, kennelijk ziet zijn onderbewuste haar als een heks. Dáárom komt hij niet tot schrijven: zijn moeder. Heel oude mensen moeten van deze aarde verdwijnen, dat is beter voor iedereen. Sommige mensen leven te lang. Mag je dat denken, over je moeder? Het is al te laat, Tom denkt het. Veel mensen voelen bevrijding als een ouder sterft, al wijzen ze meestal op de gezamenlijk afgelegde lijdensweg. Klopt. Lijdensweg. Vraag is alleen wanneer die begon.

Ouders moeten sterven. Dat is hun verantwoordelijkheid. Het is zelfzuchtig om maar te blijven leven; dan ontnem je je kinderen hun levensfase zonder ouders en kunnen de generaties niet natuurlijk opschuiven.

En dan nog iets: ouders herinneren zich de flaters en mislukkingen en het machteloos gepruts uit de jeugd van hun kinderen; als ze dood zijn is die herinnering voorgoed van de aarde verdwenen en is het kind eigen baas over zijn eigen illusies. Dit terzijde.

Maar nu mensen steeds ouder worden zijn er zat zestigers en zeventigers die hun ouders nog hebben. Mensen met achterkleinkinderen. Het eeuwenoude generatiespel verandert, nu er feitelijk een vierde generatie bij komt. Wat betekent dat voor de mensheid? Vast veel. Maar wat? Wat ben je je ouders schuldig? Liefde? Zorg? Kleinkinderen? Succes? Gelukkig zijn?

Zieke gedachten, zou Marieke zeggen. Ja, klopt. Maar hij denkt dit. Weet ze wel wat hij denkt? Meent hij dit? Weet hij dan wat zij denkt? *Seltsam, im Nebel zu wandern. Leben ist einsam sein. Kein Mensch kennt den andern. Jeder ist allein.*

Hé, Otto heeft zijn snor en sikje afgeschoren. Omdat Lalah uit het ziekenhuis is?

Tom staart in het scherm van zijn laptop en dubt welk bestand hij zal opentrekken. Gedachteloos laat hij met open mond een stevige boer, waarvan hij zelf schrikt. Zou iemand hem gehoord hebben? Marieke waarschuwde hiervoor: als je dit thuis doet, dan doe je het op een dag ook in gezelschap, omdat je er niet bij nadenkt. Hahaha. Verdomd, ze heeft gelijk.

Shit. De Chinees en zijn vrouw. Zijn die ook nog steeds hier? De man kijkt Tom grijnzend aan. O jee. Maar Chinezen boeren toch ook ongegeneerd? De man blijft Tom strak aankijken en laat een geweldige, rollende boer. En nog eentje. Zijn vrouw staat er trots bij te kijken. Dan lopen ze door, zij twee passen achter hem aan.

Tom is verbijsterd. Wordt-ie nou op z'n nummer gezet door die Chinees? Of zijn ze contact aan het maken? Geen idee. Hij heeft wel eens gehoord van een Taoïstische sekte die het luidkeels boeren verweeft met het bidden zeg maar. Even googelen misschien. Ach, laat ook. Zijn het wel Chinezen? Reizen ze buiten de grote groepen om? Het kunnen ook Taiwanese zijn. Koreanen?

Typerend. Meteen afgeleid, meteen weer op een zijspoor. Het is een vorm van writer's block. Hij kan schrijven, elke dag, bladzijden lang, no problem. Maar een verhaal komt niet uit zijn vingers. Niet.

Een doorbraak, waar koop je die? Roken, drinken, staren, masseren, het helpt allemaal niet.

Nee, Tom gaat niet met Sjeng en Coco mee naar de nachtmarkt voor dinner. Zijn darmen steken en dat is knap vervelend aan het worden. Maar misschien is kramp een goed teken.

Gerrit Komrij werd toch geopereerd tijdens een reis in Azië, omdat-ie niet kon poepen? Is-ie daar ook niet aan overleden? Dacht het wel. Chirurgen die knoertharde keutels uit zijn opengeknipte darmen in een metalen schaalje wippen, alsof ze kogels uit zijn lijf pikken. Tevergeefs. Sorry mensen, de patiënt is overleden. Waaraan dokter? Hij hield zijn keutel te lang in.

Tom ligt op zijn buik op de massagetafel en denkt aan Ellen. Dan voelt hij een snijdende buikkrimp opkomen. Alsof hem een fenomenale sloopstoeter dwars zit. Met alle kracht probeert hij 'm in te houden, want dat zou toch al te bar zijn, een geurende fladder terwijl zo'n meisje met je bovenbenen bezig is. En stel dat er iets mee komt. Never trust a fart. O, god! Hij moet zo veel kracht zetten om de boel binnen te houden, dat hij al zijn spieren aanspant en zijn onderlichaam ervan trilt. Merkt ze dat dan niet? Misschien denkt ze dat het de opwindingsreactie is, een reactie op de glijbewegingen van haar oliehandjes.

Toms darmen rommelen. Luchtscheuten schieten door zijn onderlijf als kometen langs de zwarte hemel.

'You hungry?' vraagt het meisje. Denkt ze nou dat het zijn maag is?

Goddomme! Toms vingers klauwen zich om de bedrand en het zweet breekt hem uit. Zo'n buitenwaarts gerichte druk, daar is een sluitspier niet lang tegen bestand. Geen wonder, want na al die tijd moet de opeenhoping van afvalstoffen enorm zijn en eigenlijk moet hij blij zijn als de boel eindelijk loskomt. Hij moet het laten gaan. De natuur wil het. Hier wacht hij al zo lang op. Dat meisje maakt wel meer mee, toch? Of rent ze straks geschrokken het kamertje uit om haar broers te halen die hem met krissen komen bewerken? Het is niet anders, want dit houdt hij niet vol. Hij knijpt zijn ogen dicht en bijt op zijn tanden. Nog heel even en dan moet hij capituleren. O! O! Ggnmmph! Daar gaan we!

Dan zakt de kramp af, even plotseling als-ie opkwam. De druk op zijn sluitspier zakt weg. Wat? Is dit echt? Wohoow,

thank you jesus! Maar oppassen, oppassen nu, want als je ineens ontspant komt de boel er alsnog achter elkaar naar buiten. Langzaam laat Tom zijn sluitspier lossier en lossier, tot-ie weer vrijwel in de normaalstand staat. Goddank. Wat een rust. We leven nog. Holy shit. De boel is er nog niet uit, maar er komt beweging in.

Goed hoor, we gaan omkeren. Weet die meid veel. Maar dit was door het oog van de naald, ook voor haar.

Dat was me een episode. Maar de rommel moet er nog wel uit. Wat doet al die troep in je lichaam met je? Beïnvloedt de overdaad aan afvalstoffen je gedachten? Alles is met alles verbonden, toch? Klopt, zegt een vriend, als je een haar trekt uit je kont springen de tranen in je ogen. Hij komt uit Kalekluft.

Ah, Lalah, liggend op bed, met een bloem in het haar en ingevoegde sproetjes en een zwoel glimlachje. Vreemd dat ze wel foto's post, maar zich niet in het hotel vertoont. Waar is ze?

George appt vanaf het vliegveld. Hij gaat naar Nieuw-Zeeland voor een maand. Daarna komt hij terug. Hij meldt zich wel weer. Prima, vriend, goeie reis.

Zohooo, dus daar hebben we Pamela Anderson. Ze heeft een decolleté dat haar siliconenboezem prominent laat uitkomen en Tom is geboeid door deze unit. Ze heeft een grof gezicht, met überdikke botoxlippen, overdreven vrouwelijke rondingen en ze draagt strakke jeans. Als ze praat hoor je Johnny Cash met een rokershoestje. Verrassend. Vijf dollar voor een uur, geen geld toch, honey? Maar dat dit iets anders wordt ligt er dik bovenop. 'Come with Pamela honey, me take care of customer, always happy customer.' Er is geen ontkomen aan en de inspiratiezoekende auteur stribbelt niet tegen. Hij tracht te voelen of zijn darmen rustig zijn en dat zijn ze.

Ze stinkt naar sigaretten. Maar is ze een vrouw? Ja toch? Tom ziet geen adamsappel en ook geen sjaal om die te verbergen. Ze heeft een vrouwelijk gezicht, zonder veel make-up om de baard weg te smeren. Maar die stem dan?

Tom laat zich mee naar boven slepen. Ze streelt en verleidt en dolt en leidt zijn handen naar haar jongens. Keiharde bh. Hé, alles moet uit, ook die boxers. Ze begint met een enorme klets koude olie op Toms achterste. Door het gat in de massa-

getafel ziet hij haar voeten, dat zijn toch wel vrouwenvoeten hoor, met die nageltjes.

Ze komt uit Jakarta. Tom schat haar 50, maybe 55. Met wat opknapwerk. Ze zegt dat ze 46 is en Tom zegt dat-ie 64 is, wat ze niet gelooft.

Al snel moet hij omkeren, want ze wil dat ze elkaar kunnen zien. De costumer zal happy zijn! Ja, dat zei ze al. Ze doet haar bh onder haar blouse uit en leidt zijn handen naar haar boezem en dat voelt vreemd aan, als pakjes vochtig toiletpapier. Bonkige siliconentroep, slecht werk.

Maar dan is het uit met de spelerei en gaat ze ervoor. 700 voor suksuk, ze is erg goed met haar lippen by the way, en haar truitje gaat uit en ... Tom lacht wat en begint maar af te pingen.

‘Je lijkt op Paul Newman’, zegt ze en tuit haar lippen.

Dat haalt Tom grinnikend over de streep. Laat maar gebeuren, Pamela en Paul. 250 wordt het, 200 voor Pamela en 50 voor haar baas. Veel te veel, maar het is feest en, ach, je praat over enkele euro’s.

Ze legt met haar mond een condoom aan en begint. Ze instrueert Tom, wat-ie wel en niet mag. Borsten oké, beneden ook, maar no inside. O, dus er is een inside? Haar blouse gaat omhoog, mannetepels. Ze doet haar riem los en schuift haar broek iets omlaag, meer aan de achterkant dan van voren. Maar haar strakke elastieken onderbroek, of wat is het, blijft omhoog. Daar komt nog geen speld tussen. Is she hiding her candy?

‘Ik heb er haar op’, fluistert ze.

Ach so. En bedankt weer.

Haar lippen hebben teveel haast en het wordt een rommel-tje. Dus met de hand verder.

‘Wil je me van achteren?’, vraagt ze ronduit. ‘Kost extra.’

Jesus. No thanks, not today. Is ze dan toch een man?

‘You laughing all the time.’

Sorry, klopt. Tom grijnst. Pamela Anderson en Paul Newman in Bali, party of the year.

Uiteindelijk wordt de daad volbracht en doet ze het condoom af, rolt het netjes op en vouwt het in een blauw foldertje. Mag Tom meenemen. Want haar baas mag het niet zien.

Pardon? Oké dan maar.

Tom stopt het in zijn broekzak en verlaat grijnzend en zachtjes zingend Lotus Spa. *'Lose, you're gonna lose, things you say you love, you're gonna lose. Can't last too long the things you are doing. That's why I say: lose, you're gonna lose. Things you say you love, you're gonna lose.'*

Ach, het stelt allemaal niets voor. Er is geen point. Tom heeft een opgewekt en bevrijd gevoel.

Hij denkt pas weer aan het condoom als hij terug is in zijn kamer. Hij vouwt de folder open, Lotus Spa, met een lijst van beautybehandelingen en onderaan: *Thank you for coming*. Hij ruikt aan het condoom. Aardbeien. Hij vouwt het pakketje dicht. Wat doen we? Over een schutting mikken? Bij ander afval kwakken? Dat zien mensen. Of in de prullenbak, zodat Jimmy of Deddy het vindt en zich afvraagt what the fuck ...

Tom legt het op een kastplank. Hij gaat papaja eten bij Ayu, al heeft hij geen honger. En wel een dikke buik.

Hij zit aan zijn vertrouwde tafeltje, zipt van een Bintang en rookt een sigaar. Een foto van Lalah, weer op haar bed, onbegrijpelijk tekstje erbij, iets over schijndood. Tom kijkt in de rug van een man aan een tafeltje voor hem. Die nek. Oud vel, met diepe groeven, onder vlassig grijs haar. De nek van zijn vader.

Als Tom aan zijn schoteltje papaja zit en geniet van het briesje dat de wiebelig ronddraaiende plafondventilator in zijn hals blaast, breekt in het straatje een oorverdovende plensbui los. De waterval blijft komen en in een paar minuten staat alles volledig blank. Doorweekte wandelaars waden op blote voeten door de watermassa, die af en toe even wijkt als een langzaam rijdende scooter voorbijkomt. Australiërs en Japanners plonzen vies kijkend en met hoog opgetrokken voeten door het water, maar Balinezen malen er niet om.

Tom wacht tot de ergste wolkbreuk voorbij is, trekt zijn schoenen uit en waagt het erop. Hij houdt de hoger gelegen stoepjes aan, maar moet clowneske stappen maken om de gaten en plassen te ontwijken. Op veel plaatsen ligt de straat open vanwege werkzaamheden en daar zijn de met bruin water gevulde gaten kniediep, waardoor voortkruipende auto's rare duikelingen maken als ze met één wiel in zo'n kuil zakken.

Hij is net op tijd in zijn kamer voor een enorme toilet sessie, die opkomt als een onweersbui en niet meer voorbij lijkt te gaan. Het is een hele hoop. Eindelijk dan! Verlossing! Gelukkig

is hij in zijn kamer. Hij trotseert de hitte, de mieren en eventuele muggen, hij moet wel. En kom op, dit zijn de tropen. Je moet je er een beetje aan over geven. *I see the stars, I hear the rolling thunder. Thy power throughout the universe displayed. Then sings my soul, my Saviour God, to Thee: how great Thou art, how great Thou art.*

Die nacht loost zijn lijf een paar liter ziek riekende derrie, een geweldige bevrijding. Op het laatst komt er nog slechts lichtbruin water met dunne, gele bami naar buiten. Zijn achterste doet er pijn van. En geen Marieke om zijn zelfbeklag aan te horen. Tegen de ochtend valt hij in slaap, na een paar stevige mokken wodka. *Found my way upstairs and had a smoke. And somebody spoke and I went into a dream.*

Halverwege de middag doet hij zijn ogen open. Hij droomde van een bruingeroosterd speenvarken, dat boven een houtvuurtje ronddraait aan het spit dat van achteren zijn lijf is ingedingest en er bij zijn bek weer uitkomt. Babi guling, een Balinese traktatie.

Owoo, hij is zo godsgruwelijk blij dat die troep er eindelijk uit is! Voorlopig niet te veel eten. Maar een slok moet wel kunnen, zijn lichaam vraagt erom. En die chocosigaren gaan weg, meteen, huppekee de prullenbak in. Wat een zoi. Wat, hey, ja, daar kan dat condoom mooi bij! Hup, verpakken in wc-papier en in het sigarendoosje. Dat gaat Jimmy toch niet openpeuteren? Het foldertje gaat tussen wat andere papiertroep in de prullenbak. Opgelost.

Hé, Lalah post een filmpje, in een hippe club. Strakke blouse, korte hotpants. En een tekstje waarin ze zichzelf een female model noemt voor een elephant magazine. Als ze dit kan, waarom is ze dan nog niet in het hotel?

18. Het blauwe uurtje

Tegen vijven sukkelt Tom met een schrijnend achterdeel en een raar, nakrampend gevoel in zijn maag Junior's Beach Bar binnen, een van wrakhout opgebouwd strandcafé van twee etages, met een piratenvlag op het rieten dak.

Hij stoomt door naar boven, over de krakkemikkige trap. De ruimte is aan de zeezijde en zijkanten open en staat vol kleurig beschilderde houten banken en stoelen. Langs de achterzijde loopt een lange u-vormige bar. Het is druk, maar Tom vindt een lege kruk aan de korte zijkant van de bar, met schuin zicht op zee, zijn favoriete hoekje. Tegen zonsondergang loopt het hier steevast vol met toeristen. Tom komt hier graag, vanwege de cocktails en het rommelige sfeertje. En nu, na de afvallozing van vannacht, voelt hij zich ongelooflijk vrij en onkwetsbaar. Hij zag zich al op de operatietafel liggen met hoofdschuddende artsen en verpleegsters om hem heen.

Naast hem aan de bar zit een zware baardmans (ruime vijftiger, pet van de Pittsburgh Steelers) serieus te doen achter zijn laptop. De rest van de klanten is min of meer druk in gesprek. Tom wenkt de barman en bestelt een manhattan. Bareigenaar Junior heeft op Toms advies de juiste whiskey en andere ingrediënten ingeslagen, want hij had geen idee hoe je een manhattan maakt.

Tom zipt van zijn cocktail en kijkt hoe de man met de Steelerspet zijn laptop dichtklapt en hem toeknikt.

‘Hi there. I was wondering what you’re having. Looks pretty good to me.’

Oké dan, denkt Tom, Amerikaan, langzame zuidelijke tongval. Hij draait zich naar hem toe. Dikke bril. Woont in Pittsburgh, Pennsylvania. Geboren in Alabama. Greg is hier een weekje met zijn vrouw, om te relaxen en iets van het eiland te zien. En om te herstellen van een operatie aan zijn schouder. Er waren wat spieren en pezen afgescheurd toen hij in zijn tuin aan het werk was en hij een gietijzeren hek over zich heen kreeg.

Hij werkt elke dag een paar uurtjes, want hij is online-professor en zijn studenten laten hem niet met rust. In het ziekenhuis werkte hij ook. Niemand wist dat hij geopereerd moest worden, want dat kan hem zijn baan kosten omdat zijn beschikbaarheid dan beperkt kan zijn. Maar voor vandaag zit het erop en hij heeft tijd, aangezien zijn vrouw Debora in bed ligt met migraine. Tom vindt het best. Hij drinkt graag samen op. En deze vent is zeker geen gesloten boek.

Ze tasten beleefd elkaars liefhebberijen af, sport, muziek, beetje politiek. Het wordt drukker in de bar naarmate de zon

verder zakt. Tom en Greg schuiven van hun barstoelen door naar de laatste twee vrije fauteuils bij de balustrade, met frontaal zeezicht. Een rondje verse manhattans doet zijn relaxende werk.

‘Dit voelt goed’, zegt Greg. ‘Kijk de zon eens glanzen in die manhattans. Heb je ooit zoiets moois en warm gezien?’

‘Right, de gloed, daar herken je een goede manhattan aan’, zegt Tom. ‘Laten we wachten op het blauwe uurtje.’

‘Wat is het blauwe uurtje?’, vraagt Greg.

‘Je zult het wel zien’, zegt Tom ‘Fotografen weten wat het is en wat het met je doet. Het is meer een kwartier dan een uur trouwens, en in de tropen vaak nog korter of helemaal niet, vlak voor zonsopkomst en vlak na zonsondergang. Wat een eeuwige troost en hoop en inspiratie de hemel dan over ons stervelingen uitgiet. Daarvoor moeten we dankbaar zijn. Je zult het zien.’ Toms hoofd suist al enigszins van de alcohol, maar dit komt er nog redelijk uit. Beetje prietpraat, maar alla.

‘Sure’, zegt Greg. ‘Tuurlijk.’ Hij kijkt verbaasd.

Tom vraagt zich af of hij zich aan Greg ergert. Nee.

‘En we zeggen niks’, zegt Tom. ‘Geen woord. We praten pas weer als het voorbij is. Right?’

‘Wanneer is het voorbij?’, vraagt Greg.

‘Je weet het als het zo ver is, geloof me’, zegt Tom.

Ze drinken en zwijgen en zitten naast elkaar, met hun benen gestrekt op de balustrade. Greg haalt uit zijn rugzak een geel plastic boxje met sigaren tevoorschijn en presenteert er eentje aan Tom. ‘Care for a good cigar?’

‘Absoluut.’

Jezus, sleept die man een humidior met zich mee? Helemaal uit Pittsburgh, Pennsylvania?

Twee paar rookwolken verlaten het balkon van Junior’s Beach Bar en vinden hun gezamenlijke kronkelweg naar zee.

Toms achterwerk schrijnt en steekt. Maar hij knikt Greg toe. Greg kijkt van: op ons en op het geluk van iedereen en van de hele wereld. Life is good.

De zon zakt achter een smalle strook nevelige wolkslierten langs de horizon en is weg voordat het sunsetpubliek het merkt. Geen vlammenzee of niks. Alleen een geelwitte strook langs de horizon, met hier en daar een door Bob Ross uitgeveegd paarsrozig wolkje.

Veel barklanten lopen de trap al af, op weg naar hun toeristenmenu. Tom kijkt naar Greg van: wij niet.

En dan, na een minuut of tien, licht achter de snel verdampende geelstrook de hemel zo doordringend helderblauw op, dat Tom zijn glas minutenlang niet aanraakt. Als de diepblauwe koepel over hem heen schuift kan hij aan helemaal niets denken. Zijn sigaar maakt een askegel, die net aan blijft hangen.

Als hij zijn blik terughaald uit de verte, kijkt hij naar de huid van zijn armen, die warm en smetteloos en meisjesachtig is. Greg lacht hem toe. 'Mag ik al praten?'

'Tuurlijk.'

'Thank you, my friend. Dat was fantastisch.' Hij staat op en loopt met zijn sigaar tussen zijn tanden naar de vrijwel verlaten bar. Hij loopt langzaam en stijfjes, alsof hij urenlang in een bioscoop heeft gezeten.

'Dat was bijzonder', zegt hij als hij een ijskoude large Bintang voor Tom op de rand van de balustrade zet. 'Zo heb ik nog nooit een sunset gezien. Die kleur, zo stralend en overweldigend. Alsof je door Vincents ogen kijkt.'

'Je moet geduld hebben', zegt Tom. 'En geluk. Maar dan kijk je in een andere wereld. En die is niet slecht.'

'You said it', zegt Greg bewonderend. 'We are blessed, my friend. Dat we hier zijn, op dit eiland, in deze bar.' Hij meent het. Tom knikt.

Ze bestellen allebei nasi campur en meer bier. Tom is opgetogen dat hij weer normaal kan eten. Hij vertelt over zijn schrijffproblemen. Open up to a stranger. Maar hij zegt niets over Marieke en over zijn angst dat zijn schrijversdip permanent is en dat zijn verhalenbundel gaat crashen. Of al gecrasht is. Fuck, het is gewoon zo.

Greg kijkt dankbaar, omdat Tom dit allemaal, wat dan ook, met hem wil delen. Hij kijkt in het terugkaatsende duister dat de rooftop van Junior's Beach Bar tot een overzichtelijke, afgesloten plek heeft gemaakt.

Dan vertelt Greg dat zijn familie een plantage had in Alabama, Lindley House, die ze in de Burgeroorlog verloren, waarna de Lindley's afzakten tot hillbillies. Generaties later krabbelden ze weer op door een buitengewone geest, die het schopte tot hoogleraar, Gregs grootvader. Gregs vader zit in

zaken. Hij heeft vier zoons bij vier vrouwen en laat iedereen aan zijn lot over. De man is steenrijk, maar inmiddels oud en ziekelijk. Greg ziet hem zelden. De oude heer woont nog steeds in Alabama. Vroeger kwam-ie wel eens met zijn privévliegtuig naar Pittsburgh, maar dat is lang geleden.

Greg groeide op in armoede met alleen zijn moeder, die serveerster was en nooit ergens lang woonde. Ze stierf op de dag dat Greg z'n highschooldiploma kreeg. Hij kon de huur niet betalen en daarom ging-ie het leger in. Hij had een hoge functie bij de inlichtingendienst, onder Carter, tijdens de gijzeling in Teheran. Daarover mocht hij niets zeggen tegen zijn verloofde Deb, een lieve boekhoudster met wie hij nog steeds getrouwd is. Elk jaar op hun trouwdag branden ze hun huwelijkskaarsen een minuut, kijken in de vlammetjes en kussen elkaar in liefde en dankbaarheid.

Door haar inkomen kon Greg informatica en computerkunde studeren, nadat hij allerlei baantjes had gehad, zoals filiaalchef bij hamburgerketen Wendy's. Daarna leende hij elke dollar die hij kon lenen en begon een internetbedrijf, dat al snel ten onder ging toen de internetbubble begin 2000 uiteenspatte.

Hij vocht zich door het faillissement heen en ging les geven, een paar uur hier, een paar uur daar. Tot hij, op weg naar het ziekenhuis waar zijn beste vriend op sterven lag, zijn auto in de prak reed en zowat elk bot in zijn lichaam brak. De revalidatie was lang en zwaar en hij hield er een verslaving aan pijnstillers aan over. Na de rehab begon hij aan een promotieonderzoek en werkte hij als dean van een kleine universiteit. Daar stapte hij uit toen bleek dat men fraudeerde om subsidiegelden binnen te halen.

En nu is hij online-scriptiebegeleider bij vier universiteiten, op contractbasis, dus moet hij altijd bereikbaar zijn voor zijn studenten, heeft hij nooit vakantie en kan hij na elk semester zonder werk zitten. Hij verdient goed, maar als kleine zelfstandige bouwt hij geen pensioen op en heeft hij geen ziektekostenverzekering. Daarvoor werkt zijn vrouw, voor hun pensioen en voor de ziektekostenverzekering.

Deb forenst elke ochtend en avond anderhalf uur. Ze haat haar werk, de meeste van haar collega's en vooral haar baas. Reizen durft ze eigenlijk niet. Voor deze trip naar Bali - een

enorme gebeurtenis in hun leven - was ze nog nooit het land uit geweest. Greg ook niet trouwens. Deb is bang dat ze haar baan kwijt is als ze straks terugkomt. En dan verliezen ze hun ziektekostenverzekering. En de kans dat Deb, op haar leeftijd, een nieuwe baan vindt is nihil. Toch nemen ze de gok. Een hele beslissing.

Ze hebben een zoon, Dean, een geweldige knul, die alleen niet weet wat hij wil met zijn leven en zich op Hawaï laat onderhouden door een oudere Japanse verpleegster. Dean heeft geen vrienden, alleen internetkennissen. Ze zien hem een of twee keer per jaar.

Greg en Deb wonen in een groot huis met een zwembad, buiten de stad, gekocht op een veiling. De vorige eigenaren raakten in moeilijkheden door de kredietcrisis en verloren er bijna een miljoen dollar op.

Greg heeft twee bloedhonden, waarmee hij elke ochtend wandelt. Hij vindt zichzelf een bevoorrecht mens met een fantastisch leven, al vliegen de stress en al het werk hem wel eens aan. Daarom moest hij er even tussenuit om de mooie dingen in het leven te overdenken en om zijn zegeningen te tellen. Smell the roses. En hij is dankbaar dat Tom deel is van zijn leven. Want in deze bar samen manhattans en bier drinken, that is the life.

Greg heeft, by the way, plannen om een winkelfranchise te kopen, waar Dean kan werken. En hij schrijft een standaardwerk over de Amerikaanse maffia, hetgeen hem zwaar valt, want hij is meer onderzoeker dan schrijver. Hij is een barbecuefanaat en gedreven amateurkok en hij brouwt zijn eigen bier. Hij houdt van football en baseball en heeft in zijn mediroom een megasize tv met alle sportkanalen. Hij gaat nooit voor vieren naar bed en staat om acht uur op om de honden uit te laten. Twee slaapcycli van twee uur, dat is genoeg.

Tom mag deze man. En hij bewondert hem. Om zijn veerkracht en initiatief, om zijn scherpe geest en zijn openheid. Vallen, opstaan en niet zeuren. Risico's durven nemen. Niet bang zijn om te falen. Was Tom maar zo.

De bovenetage van Junior's is verder verlaten als ze lachend afspreken om ooit samen ook zo'n soort strandtent te beginnen. Van wrakhout, met zand op de vloer en een piratenvlag in top. Op Aruba misschien, of hier op Bali. Baard laten

staan, hemd uit de broek, sandalen en elke avond een mooie sigaar bij de sunset. Doen we! Someday, soon. Droom lekker verder.

Voorzichtig schuifelen ze de trap af en beloven elkaar morgen weer te zien, zelfde tijd, zelfde plek.

De alcohol zoemt door Toms hoofd als hij in het donker naar de straat loopt. Maar hij kuiert ontspannen en lichtvoetig. Hij heeft er een vriend bij, die meer te bieden heeft dan al die malle expats. De pijn in zijn achterste voelt hij nog, maar de buikkrimp is weg.

19. Superwoman

Hé, daar is Lalah! Ze is terug! 's Avonds nog wel, terwijl ze normaal alleen 's ochtends in het hotel is. Ze zwaait naar Tom als hij de poort binnen wankelt. Ja ja, nice to see you again too. Ze steekt een kletsverhaal af over haar buik. Ze kan niet tegen spicy eten en kreeg erge diarree en moest naar het ziekenhuis. Ze heeft een dieet en medicijnen en nu gaat het weer oké.

Bullshit. Zou ze niet weten dat hij haar updates ziet? Misschien kan het haar niet schelen. Wat maakt het ook uit. Tom is te wazig om een serieus gesprek aan te gaan en loopt snel door naar zijn kamer.

Hij opent zijn laptop en scrollt door zijn aantekeningen, de schetsjes, kattelletjes aan zichzelf. Hij dwingt zichzelf te overdenken hoe heerlijk het is om hier te zijn, om te schrijven, ongeacht het resultaat. Kom op man, toon eens veerkracht, vecht eens voor wat je wilt. Incasseren, opstaan, doorgaan. Besef eens hoe bevoorrecht je bent, geniet van al het moois, smell the roses. Gewoon het zeegat weer uit. Want een boot ligt misschien het veiligst in de haven, maar is daar niet voor gemaakt. Duhh.

Zo ga je denken met een slok op. Sentimentele bullshit. De Stones, waarom ineens de Stones? Hij wil een beetje janken, om Marieke. Wacht, Lisa Fischer en Mick Jagger, *Gimme Shelter*. Even opzoeken op You Tube. *War, children, is just a shot away. Love, sister, is just a kiss away*. Tom sluit zijn ogen en ziet Greg, Lalah, Salo, George, Milly, Reini, Lisa, Dave,

Loes, Ellen, de Pool, zijn moeder en Marieke door elkaar heen tuimelen, in een vertraagde rondedans temidden van witte, schimmige gedaanten. *Lalah, Laaalah, ain't it time we said goodbye?*

Tom checkt het nieuws en de mail. Zijn slapen kloppen en beuken. No news, mooi. Hoe minder gezeik, hoe beter. Hé, een lange mail van Marieke! Wohooo.

Ze maakt honderd excuses dat ze zo weinig liet horen, maar op het werk was het absurd druk en ze was steeds zo moe en door het tijdsverschil kwam het er niet van. Ze wilde hem ook ruimte geven om na te denken en te schrijven. En hem niet op zijn huid zitten. Maar dat was al te gemakkelijk en nu schaamt ze zich zo, want wat moet hij wel gedacht hebben?

Zij heeft ook nagedacht, over hun beiden. Over hoe het verder moet. Want ze wil verder met hem. Hij is de liefde van haar leven. Dat meent ze het met heel haar hart.

Tom is ontroerd. *Come to me, come to me. Forget the past. Think of life we have ahead. Come to me and be my girl. For I love you so.* Marieke is deel van hem. Ze zijn samengegroeid. Ook al blijven er dingen die ze niet van hem begrijpt, ze generen zich nooit voor elkaar, ze maken elkaar aan het lachen, ze maken elkaars zinnen af. Ze leven al zo lang samen. Ze weet vrijwel alles van hem. De periode voordat ze elkaar ontmoeten, de vriendinnetjes die hij toen had, dat voelt als vreemdgaan, ook al kende hij Marieke toen nog niet.

Hij zag haar lichaam veranderen en zij het zijne. “Die ouwe buik”, zei ze op een keer. Dat kwetste hem. Haar borsten zijn immers ook groter en slapper. Ze schaamde zich altijd voor haar lichaam, terwijl ze zo mooi was. En is. De eerste keer. Was het fijn? Ach, het moest gebeuren en het gebeurde.

Je doet zoveel zonder erbij na te denken. Pukkels op elkaars rug weghalen, op vakantie elkaars ondergoed in een sopje doen, de douche droog achterlaten. De taken verdelen, jij de verzekeringen, ik de belastingen. Meeleven met de perikelen op het werk. Haar stoom laten afblazen en steunen, kritisch maar onvoorwaardelijk. In de supermarkt elkaars favoriete kaasje niet vergeten.

Het heeft misschien niet de opwinding van Georges liefdesleven. Maar soms wel. En een mens wil ook een gezamenlijkheid creëren waarmee je je leven opbouwt. Een stabiele basis.

Tom kent geen beter mens dan Marieke. Groot hart, eerlijk en oprecht, attent, hulpvaardig, interesse in alles, verantwoordelijkheidsgevoel, overtuigd van het goede in mensen, oog voor iedereen en ruimte gevend aan iedereen, doorpakken. En niet vals, geen politicus, geen rat. Dan ben je kwetsbaar en word je gebeten in de rattenwereld. Maar die wonden pakt ze, anders kun je niet met zieke en zwakke mensen werken. Superwoman! Echt waar.

En dan hij. Met zijn dingetjes altijd. Moet hij haar vertellen van Lalah, Lisa, Ellen, de massagegrietjes? Wat hij doet en droomt, ook al stelt het niks voor? Wat niet weet wat niet deert. Een leugentje om bestwil heet niet voor niets: om bestwil. Hij wil haar niet kwetsen, want dat verdient ze niet. En misschien zet hij dan alles weer op het spel.

Maar verdient ze dan een vent die liegt en bedriegt? Ondergraaft hij dan niet juist het vertrouwen dat je in elkaar moet hebben? Je moet toch eerlijk kunnen zijn en elkaar vergeven, als er iets te vergeven is? Zou ze hem wel vergeven? Vergaf zijn moeder hem vroeger? En nu dan? Misschien heeft Marieke vriendjes gehad. Zou hij dat willen weten? Ja. Nee. Zou hij boos op haar worden? Godskolere. Een driedubbele wodka graag.

Tom zit op het toilet en verzorgd zijn gevoelige achterste met vochtige kamilledoekjes die Marieke altijd in huis heeft en in zijn koffer stopte.

Is alles echt weer goed? Tom beseft dat hij niet meer alleen is. En hoe dat dan was. En hoe gaat het verder?

Allemachtig, Lalah in een zwart badpak, met open flanken en een diep décolleté. Juichend knielt ze in de golven op een strand in de buurt van Uluwatu. Met dat zware onderlichaam en die stevige benen. Die is weer helemaal de oude.

Tom kijkt naar binnen. Hoe heerlijk dat Marieke eindelijk reageert. Maar durft hij haar onder ogen te komen? Zelf appte of mailde hij ook te weinig; teveel opgeslokt door zijn nieuwe wereldje. En zoals hij erbij loopt, met die kale knetter. Of wat hij hier uitvoert. Fraai is anders. Maar: niemand vertrouwd en betrouwbaarder dan zij. Als iemand hem begrijpt, dan is zij het. Hij moet naar huis, het is de hoogste tijd. Was dit avontuur op Bali een vergissing? Het verval wordt alleen maar erger

als hij blijft. Hij mist haar dearly. Haar lijf op een broeierige zondagmiddag, de verhitte gesprekken als ze thuiskomt van het werk; hij kan niet zonder haar. Hij is stuurloos zonder haar. Zonder haar? Ha! Bluhhh.

Zijn hoofd tolt en hij laat zich achterover vallen op zijn bed. De fan boven zijn hoofd maakt hem hoteldebotel. Hij sluit zijn ogen. Rust. Doe rustig. Zijn maag draait vreemd naar boven, alsof hij morgen een tentamen heeft. Maar eigenlijk heeft hij zich in weken niet zo licht gevoeld. Door haar, hoe lief en betrokken ze is. Geen kribbigheden meer. Zou alles echt weer goed zijn? Gauw een foto sturen van zijn kale kop, dan weet ze dat alvast. *I still love you baby, everywhere I look I see your eyes, there ain't a woman that comes close to you.*

Juni 1935

30

Batavia

1. De leider

‘**K**om mee Salo, ik stel je aan hem voor. Maar wel nu meteen, want anders staan we achterin de rij! De rest van de kameraden heeft zich al opgesteld.’ Nico van Beveren sleurt enthousiast aan de mouw van Salo’s jasje, maar die geeft vooralsnog niet mee.

‘Ga jij maar, Nic. Het is tenslotte jouw man. Ik zie het zo wel aan me voorbij trekken.’

‘Kom nou mee, zoveel kansen krijg je niet. De Leider heeft een geweldig druk programma. Eerst deze kennismaking natuurlijk in ons Kringhuis, maar daarna gaat hij op reis. Morgen naar de landvoogd en dan meteen door naar Bandoeng.’

Salo houdt voet bij stuk en dan voegt zijn zwager zich in de lange rij die klaarstaat om Anton Mussert de hand te drukken en welkom te heten in Indië. Zoals Nic daar staat, vol verwachting, ondanks zijn 23 jaar nog een slungel, met duidelijk Indische trekken en even gitzwart haar als Salo, in zijn witte pak en met zijn zilveren brilletje, perfect gesoigneerd.

Salo staat in de schaduw van een grote kenariboom. Zijn kleren zijn doorweekt van het transpireren. Daar moet de Leider ook last van hebben. Djongossen bedienen nu al in de rij, want de warmte is moordend op het heetst van de dag.

Met een glas limoen-ijswater in de hand kijkt Salo naar de menigte die zich heeft verzameld op het voorplein van het Kringhuis van de NSB in Meester Cornelis. De twee zwarte auto’s met deftige vaantjes erop, zwarte partijvlaggen aan weerszijden van de poort, het hele gebouw versierd, alles tip-top verzorgd. En dan al die enthousiaste kameraden en kame-

raadskes die hun blijde opwinding niet kunnen bedwingen. Dit is een ware triomf voor de Indische NSB'ers: hun Leider op bezoek, de eerste Nederlandse partijbaas die ooit de moeite nam naar Indië te komen. Hier leefden ze naartoe. En het maakt indruk, ook op Salo.

Maakt de Leider ook indruk? Is dit de sterke man waarop de Beweging rust en die duizenden volgelingen op de been krijgt, in Holland om hem uit te zwaaien en in Indië om hem in te halen? Wonderlijk. Zo'n man van bescheiden afmeting.

Maar Mussolini schijnt ook niet groot te zijn, hoewel zijn buikomvang wel imposant is. Ook wel een beetje zoals Mussert. Een klein dik kereltje, is dat het? Salo snapt wel dat de Leider in Nederland doelwit is van spotternij. Hoe hij daar staat, handjes te schudden en *Hou-zee!* te roepen, als enige in een donker grijs pak temidden van allemaal witte tropen-kostuums.

Salo houdt het natte glas ijswater tegen zijn voorhoofd en wangen tot het pijn doet. Hij wil in de wind gaan staan, maar er is geen wind. Waarom liet hij zich eigenlijk door zijn zwager meeslepen naar deze vertoning? Omdat hij tegenwoordig tijd zat heeft? Hij loopt echt niet over van de Vaderlandsche Club naar de NSB, zoals Nico vurig hoopt. Ook al lijken die twee clubs op elkaar. Zat mensen gaan trouwens wél de overstap maken, na de triomftocht die Mussert hier wacht. En ook omdat de VC intern veel ruziet, daar houdt men niet van.

Nico zit met ziel en zaligheid in de Beweging, waar hij zich als Indo gelijk voelt aan de totoks.

Ah, Nico is aan de beurt. Eindelijk. Wat doet-ie nou? Maakt-ie een reverentie voor de Leider? Wat een halve gare. Nico dan. Ja, Mussert ook wel. Zie 'm daar nou parmantig staan, terwijl het zweet van zijn knar gutst.

Salo knikt bye bye naar een paar bekenden, loopt door de triomfpoort naar buiten en wenkt een sado.

2. Theresiakerkweg

Salo zit onderuit in zijn wipstoel op de riantegalerij van zijn nieuwe huis, met zijn benen op een krukje. Hij knipoogt

naar Herman, de stille tweelingbroer van Nico. Naast hem zit zijn nieuwe buurman, Gustav van Dijk. Een nogal gezette scheepsladingenmakelaar van eind 30, met een leren hoesje om zijn linkerduim, vermoedelijk vanwege een schimmelnagel.

Is Herman ook een Mussertmannetje zoals zijn broer? Gek dat hij dat niet weet. Van Dijk in elk geval niet; zijn held is Colijn. Ook zogenaamd een sterke man.

Ah, daar stormt Nico de achtergalerij op.

‘Groot nieuws uit het vaderland boys!’, juicht hij, terwijl hij neerploft in een rotanstoel.

Tuurlijk hebben ze op het nieuws gehoord dat het kabinet van Colijn min of meer is gevallen. Maar waarom de opwindings?

‘Dat worden nieuwe verkiezingen en dan breken we door’, zegt Nico. ‘Let maar eens op!’

Huisjongen Abel zet een koel glas stroop voor hem neer en Nico neemt een gulzige teug.

‘Die 8 procent bij de provinciale verkiezingen was prachtig, maar we gaan nu voor nog veel meer! In Limburg en Drenthe zitten we al boven de 10 procent en in Amsterdam en Den Haag ook.’

‘Nic, jongen’, sust Salo, ‘stel je er niet teveel van voor, want Colijn gaat lijmen. Niemand wil verkiezingen.’

‘Wij wel!’

‘Ja, jullie wel. En de communisten ook. Maar verder niemand. Wat jij, Gu?’

‘Kijk eens hier’, begint Van Dijk, met zijn trage basstem, ‘Steenberghe, katholiek op economische zaken, stapt uit het kabinet omdat hij wil devalueren, wat Colijn uiteraard weigert. Die verliest dan de vertrouwensstemming in de Kamer, omdat één katholiek tegen stemt. Wat betekent dat?’

‘Verkiezingen!’, juicht Nico.

‘Niets daarvan’, beslist Van Dijk. ‘Misschien praat de RKSP met de SDAP, maar die komen er waarachtig niet uit. En dan komen ze terug bij Colijn. Die weet dat bepaald ook wel. Niemand wil verkiezingen, met winstkansen voor communisten en nationaal-socialisten.’

‘Maar toch’, breek Salo in. ‘De katholieken geloven blijkbaar niet meer in automatisch herstel, zoals Colijn.’

‘Mijne heren’, zegt Van Dijk, ‘dit gaat over de devaluatie van de gulden. Colijn vertikt dat en spaarders, vermogenden, effectenhouders en gepensioneerden zijn hem dankbaar. We moeten de goudstandaard handhaven, het staatshuishoudboekje sluitend maken en de markt zijn werk laten doen. Besef goed dat de voorspoed van vóór de beurskrach kunstmatig was, door de enorme staatsuitgaven en economische ingrepen in de grote oorlog. Het natuurlijk evenwicht moet zich herstellen, door besparingen. We gaan terug naar het welvaartspeil van voor 1914, met lagere lonen en prijzen.’

‘Ja ja ja’, sneert Salo. ‘Ik heb de gevolgen van Colijns aanpassingspolitiek in Holland gezien. Hoe dat mensen murw maakt. Roosevelt laat toch zien hoe je de crisis te lijf kunt? Door te devalueren komt de export weer op gang en door overheidswerken krijgen mensen banen en loon dat ze gaan besteden en dat brengt de boel weer aan de praat. Zelfs Colijns economieminister vindt dat Nederland niet langer kan achterblijven nu ook België devalueert.’

‘Maar boys, doet Hitler ook niet zoiets, met de bouw van die Autobahn?’, brengt Nico in.

‘De economie moet zichzelf herstellen’, zegt Van Dijk. ‘Intussen moet het gouvernement bezuinigen, want we leven op te grote voet, en geen goocheltoeren uithalen. Indië moet het hebben van de vrije handel en export van agrarische overschotten. Daarmee hebben we dit land opgebouwd en alle wegen, bruggen, treinen, ziekenhuizen en scholen betaald. We exporteren nog steeds hoor, ook al zijn de prijzen gekelderd door de lagere vraag en de enorme voorraden. De koffie- en peperprijzen lijden zwaar onder overproductie. Maar over niet al te lange tijd zijn de suikervoorraden in Java op en dan kan ook die sector zich herstellen.’

‘Het gouvernement heeft al zwaar bespaard’, zegt Salo. ‘En het doet al van alles, qua goocheltoeren zoals jij dat noemt. Rubbercontingentering, productiebeperking in de suiker, beste kerel, die hele sector wordt gereorganiseerd door het gouvernement. De theerrestrictie. Quoteren van de Japanse import. Allemaal ingrepen in de natuurlijke gang der zaken. De vrije markt is al lang passé.’

‘Je praat als een socialist’, zegt Nico. ‘Ik denk niet dat dit de koers is die jouw Vaderlandsche Club wenst.’

‘Misschien niet. Maar de SDAP weet het ook niet hoor. Zij waren ook voor een sluitende begroting en zijn verdeeld over devaluatie. Het schijnt dat ze aan een crisisplan werken in de geest van Roosevelt. Maar daar is Colijn niet in geïnteresseerd en dus komt dat er niet van. Maar we leven in andere tijden. Met nieuwe inzichten. Daar moeten we voor open staan.’

‘Dat zegt de Leider ook!’, zegt Nico. ‘Hij wil in Nederland solidariteit en samenwerking tussen alle klassen. Tegen marxisme en kapitalisme. Het gaat niet om de hoogste dividenden, boys, maar om een eerlijke beloning voor iedereen. We gaan bedrijven niet nationaliseren, maar de economie per sector onder toezicht plaatsen, zoals in Italië. Geen uitbuiting van de werkende stand meer en ook geen stakingen meer. Maar werkverschaffing en arbeidsplicht voor iedereen.’

‘Hahaha, het klinkt alsof je het verkiezingsprogramma opleest, Nic’, lacht Salo. ‘Maar serieus, Colijn zal ooit door de bocht moeten. De crisis in Nederland duurt langer en is lelijker dan in andere landen. In het buitenland kraait de revolutie, maar de gezagsgetrouwe Hollanders durven dat niet aan en accepteren echt alles van het gezag. Er waren wel wat opstandjes, zoals het Jordaanoproer en de huurstakingen, maar dat is allemaal hard neergeslagen door het leger en de politie. De revolutie komt niet, de Nederlandse arbeider komt niet in beweging. Men is moedeloos en verslagen. De vernedering is enorm. Al die mensen die moeten stempelen voor een paar gulden steun, die met een gaatje in hun rijwielplaatje rijden. Die dankuwelbeleefd moeten zeggen voor een aalmoes. De angst voor ontslag, werkloosheid en honger. De malaise gaat ooit voorbij, maar wordt niet gauw vergeten.’

Salo presenteert sigaren en wenkt Abel voor een nieuwe ronde drankjes: gin-tonics voor Salo en Van Dijk en stroop voor de tweeling.

‘De Leider’, begint Van Dijk, ‘zal het wel spijtig vinden dat hij nu niet in Nederland is om de boel op te stoken tegen de regering. Gaan jullie dat hier ook doen?’

Nico kijkt gramstorig.

‘Hoor eens’, zegt hij defensief. ‘Holland is anders. Daar knokt de Beweging tegen de regering. Ambtenaren mogen geen lid zijn. De pers verdraait onze woorden. Maar hier staan we pal achter het gouvernement, want we vechten voor het voort-

bestaan van Indië, boys. En de pers is lovend over ons, KNIL mag lid zijn en de landvoogd ontvangt de Leider. Hier tellen we mee!’

‘Dat moet een grappig gezicht zijn’, zegt Salo. ‘Die boomlange Bonne de Jonge naast de wat gedrongen Leider.’

‘Mijne heren’, begint Van Dijk ernstig. ‘Ons Hooggerechts-hof wilde de NSB verbieden omdat de partij vijandig zou zijn aan regering en staat. Maar dat wilde De Jonge niet. Hij geeft de NSB de ruimte, mits jullie hem steunen danwel niet voor de voeten lopen.’

‘Wel’, zegt Nico, ‘de Leider is heel positief over de landvoogd en negatief over zijn ethische voorgangers, met name Van Limburg Stirum en De Graeff.’

‘En zo is iedereen blij en kan Mussert thuis laten zien met hoeveel égards we hem hier ontvangen’, zegt Salo. ‘En intussen kan hij zijn Indische guldens ophalen. Want daarvoor is hij hier.’

‘Nic, vertel eens over de aankomst van de Leider’, vraagt Herman.

Nico kijkt dankbaar naar zijn broer en ontsteekt opnieuw in enthousiasme. ‘Het was een pracht, boys! Toen de wagens het voorplein opdraaiden, de banden krakend in het grind. Majestueus! En toen de Leider uitstapte bij het Kringhuis en de fascistengroet bracht ging er een rilling door ons heen. Een geweldig moment, voor ons en voor Indië!’

‘Ik weet het Nic’, zegt Salo. ‘Ik was erbij, hahaha.’

‘Goed, goed, maar Herman en de heer Van Dijk niet. Ik was ook op Tjililitan, waar de Leider landde. O, boys, toen kwam die zilveren KLM-DC aanrollen, de *Sperwer*, met de Nederlandse vlag op de cockpit. De *Uiver* is er niks bij! Het moment waarop de Leider van het vliegtuigtrapje kwam! Iedereen beantwoordde zijn groet en scandeerde *Hou-zee!* Onze kameraden hadden de tranen in de ogen. Een paar jongens hingen de KLM-gezagvoerder Both een lauwerkrans om en namen hem op de schouders! Een grapjas riep “Heil-Both”, hahaha! Een waardig Indisch welkom.’

Salo luistert geamuseerd naar zijn zwager. Was hij zelf ooit zo vol geloof en vuur? Nico is zo anders dan zijn broer, ook al zijn ze als twee druppels water. Allebei werken ze voor HMA, uiteraard door papa gearrangeerd. In zo’n betrekking kun je

alle kanten uit en is er ruimte voor zowel Nico's onstuimige energie als Hermans bedeesde en flegmatieke natuur.

Nico vertelt over het programma van de Leider. Stadstour, kranslegging bij het Van Heutzmonument, ontvangsten bij de landvoogd, Bandoeng, de sultan van Djokja, Cheribon, Soerabaja, Malang, de sultan van Solo en bij militaire hotemetoten. De KNIL-chefs willen hem allemaal zien. En dan Sumatra, Medan, waar hem ook een hartelijke ontvangst wacht. Indië betoont de Leider de welverdiende eer die hij thuis niet krijgt.

De audiëntie bij de landvoogd gaf vooraf veel ophef, vooral in Holland. Dat het een schande was dat de gouverneur-generaal die rare Mussert de kans zou geven propaganda te voeren met zijn ontvangst. Grote onzin. Want dat zou de Leider nooit doen. En de landvoogd zou dat niet toestaan. Nee, het is mooi dat Zijne Excellentie de Leider ontvangt. Het toont aan dat de Indische NSB meetelt en dat de verkettering in Nederland een misstand is. Trouwens, de landvoogd bepaalt zelf wie hij ontvangt en niet de Nederlandse couranten. Dus komt er ook nog een afscheidsaudiëntie. Ha!

En dan Bandoeng, de eerste redevoering, waar iedereen zo naar uit zag. Nico was erbij.

'Het was fantastisch. Heel Bandoeng was er. Concordia pilde uit van de zwarte uniformen. Een erewacht bij het podium, dat versierd was met NSB-vlaggen en Nederlandse vlaggen en enorme zwart-rode en oranje-wit-blauwe banieren. Met opgeheven arm zongen we het *Wilhelmus* en *Kameraden* en *O schitterende kleuren*. De zaal daverde en brulde *Hou-zee!* toen de Leider in uniform op het podium kwam, boys!

Hij zei dat Nederland en Indië sterk verbonden zijn en dat we hier iets geweldigs tot stand hebben gebracht. Hij wil staalhard optreden tegen iedereen die het gezag wil afbreken. Hij hekeldé de Nederlandse pers die alles doelbewust verdraait. En de overheid daar die de beweging tegenwerkt. En dat NSB'ers worden uitgemaakt voor Hitler-knechten, terwijl men trouw is aan Hare Majesteit! De Leider is een zeer energiek man, boys! Bewonderenswaardig. We zien geweldig naar hem op.'

Salo schudt het ijs in zijn glas tin-tonic rond en kijkt met toegeknepen ogen naar zijn zwager.

‘Ik vind hem eigenlijk vrij klein’, begint Salo. ‘Ik bedoel: om naar op te zien.’

‘Ik begrijp niet wat je bedoelt’, zegt Nico kortaf. ‘Deze man wijst ons de weg uit de malaise en neemt de moeite om naar Indië te komen. Hij is een groot staatsman.’

‘Groot?’

‘Salo!’, roept Herman uit. Dit komt recht uit zijn hart. Hij dus ook ...

Van Dijk zwijgt en gniffelt. Salo wenkt Abel en wijst naar de glazen.

‘Jij nog een stroop, Nic? Her ook? Gu, een gin-tonic?’

‘Salo’, zegt Nico, ‘je moet met me meegaan naar een volgende bijeenkomst met de Leider, als hij terug is in Batavia. Ik loods je wel naar binnen. Dat is nog niet zo gemakkelijk, want overal loopt het storm. Dan kun je hem zelf eens horen, want hij spreekt geweldig.’

Salo kijkt meewarig. Die jongen weet van geen stoppen. Nico haalt diep adem en knikt zijn broer toe. Die knikt terug. Nu wordt het serieus. Salo wil naar zijn sigaren reiken, maar laat Nico eerst maar even.

‘Salo, ik begrijp jouw scepsis niet’, zegt Nico. Hij tuit zijn dunne lippen en zet zijn brilletje recht. ‘Jij zit bij de VC en die denken vrijwel net zoals wij. En dan: de Leider is de enige die het Japanse gevaar onderkent en de marine en de luchtmacht flink wil versterken en dat is erg noodzakelijk! Hij is pro-Duitsland, maar zeker niet pro-Japan en daar gaat het om, toch boys?’

‘Nico’, valt Van Dijk in. ‘Mag ik je vragen hoe de Leider die vlootbouw wil financieren? Dat kost heel veel centjes. En zeg niet dat Colijn zijn best niet heeft gedaan, want de vlootwet in ’23 was zijn plan. Hij wilde 300 miljoen besteden, maar de socialisten vonden het niet nodig Indië te beschermen tegen Japan. Nu zou ik echt niet weten waar het geld nog vandaan moet komen.’

Nico blijft even stil. ‘We kunnen nog wel besparen’, zegt hij dan. ‘Het gouvernement leeft op veel te grote voet, nog steeds hoor. Al die feesten en recepties, vorstelijke traktementen.’

‘Hm, daarvan kun je nog geen roeiboort kopen’, bast Van Dijk.

‘De Leider’, gaat Nico verder, ‘heeft de landsverdediging bij de landvoogd bepleit, want dat leeft sterk bij hem. En ook dat de Volksraad nooit een gekozen parlement mag worden, boys. Met alle partijpolitiek en verkiezingen en verdeeldheid van dien. De Leider wil een eind aan de partijtwisten door krachtig en autoritair bestuur.’

‘Mijne heren’, zegt Van Dijk. ‘De Volksraad is niet meer wat het was. Vroeger gaf iedereen af op het gouvernement, dat was een leuke hobby, ook van de pers. Maar tegenwoordig telt voor de Nederlanders alleen zelfhandhaving en dat vergt juist steun aan het gouvernement. Eenheid onder de Nederlanders is essentieel. De ethischen, die Indië naar zelfstandigheid wilden voeren, zijn weggebonjourd. Iedereen wil behoud van de sterke band met Nederland.’

‘Hoe kan het dan dat de landvoogd zich blauw ergert aan de altijd dwarsliggende Volksraad?’, vraagt Nico.

‘Dat zijn doorgaans niet de Nederlanders hoor’, zegt Van Dijk. ‘Zoals je weet hebben we geen meerderheid in de Volksraad. God verhoede dat het ooit een echt parlement wordt.’

‘Nederland is er zo slecht aan toe door de democratie’, zegt Nico. ‘Verkiezingen brengen verdeeldheid, zwakte en verlamming. Iedereen stemt op zijn eigen mannetje en dan gaan ze met honderd mannetjes lopen kibbelen. Dat mag in Indië niet gebeuren, boys. Daarover zijn de Leider en de landvoogd het eens.’

‘Iedereen begrijpt dat democratie in Indië niet kan’, zegt Salo. ‘Met een kwart miljoen Europeanen en zestig miljoen inlanders, die zowat allemaal analfabeet zijn. En ik steun de landvoogd ook; hij mag van mij uiterst stevig optreden tegen subversieve elementen en als nationalistenvormomde rampokkers.’

‘Mee eens!’, juicht Nico. ‘Volgens de Leider hebben we in Indië al een fascistische staat. Met een krachtig bestuur door de landvoogd en geen parlement en dat gedonderjaag. En met een gezonde persbreidel. Hier bestaat respect voor het gezag.’

‘Respect voor het gezag’, zegt Salo, ‘daar zeg je wat. De hele gezagscrisis liep juist hier totaal uit de hand, met de muiterij op *De Zeven Provinciën*. Daardoor hebben we nu Colijn, die zich kon opwerpen als de sterke man om het gezag te herstellen.’

‘De mouterij was een schok’, zegt Van Dijk. ‘Groot gezichtsverlies en een deuk in ons prestige als koloniale mogendheid.’

‘Jij was toch met verlof in Holland, Salo?’, vraagt Nico.

‘Jawel. De communisten steunden de muiters, maar de rest schrok zich een hoedje. Gelukkig reageerden we voortvarend.’

‘De landvoogd weet wel raad met de communisten, boys’, zegt Nico. ‘En ook met de nationalisten. Hij greep hard in na de mouterij: politietoezicht op PNI en Partindo, verbod op het lidmaatschap van gouvernementspersoneel van die clubs, afschaffing van het vergaderrecht, persbreidel, talloze arrestaties en ontslagen.’

‘In Holland denken ze dat De Jonge werkt voor het grootkapitaal’, zegt Salo. ‘Omdat hij de BPM diende.’

‘Hij was ook minister hoor’, zegt Nico.

‘BPM-vrindje van Colijn’, weet Van Dijk.

‘Jawel’, zegt Nico, ‘maar hij laat zich de wet niet dicteren door Colijn. Hij is de landvoogd en niemand anders. En als Soekarno, Hatta of Sjahrir teveel ophef maken gaan ze hup-twee naar Boven-Digoel. Daar weten ze intussen de weg. Maar de malaise, boys, en de Japannezen, dat is lastiger. Er is een nieuw nationaal vuur nodig. We moeten knokken. Weg met de slapte!’

‘Ben jij zo angstig voor de Japannezen?’, vraagt Van Dijk.

‘Nou nee’, zegt Nico. ‘Maar Indië zit vol Japanse spionnen en ze bouwen wel een moderne oorlogsvloot. Wat kunnen wij daartegen uitrichten met een paar oude fregatten en een door marxisme geïnfecteerde marine?’

‘Laten we KPM-boten bewapenen’, grapt Salo.

‘Waarmee dan?’, snauwt Nico.

‘Mijne heren’, sust Van Dijk, ‘niet zo denigrerend over ons leger! De Japannezen kunnen we echt wel hebben hoor.’

‘Weet jij nog wie een oorlog voorspelde in de Pacific tussen Engeland, Japan en de VS?’, vraagt Nico.

Van Dijk heeft geen idee. Salo ook niet.

‘Soekarno’, zegt Herman.

Drie paar ogen wenden zich naar de stille broer.

‘Klopt’, bevestigt Nico. ‘Bij zijn proces in ’30 zei hij dat drie leeuwen oorlog zullen gaan voeren rond de Pacific. Ik vrees dat hij gelijk krijgt, boys. En als Japan de eerste klap uitdeelt, gaan wij die zeker voelen. En de Leider noemt Indië ‘praktisch

onverdedigd'. En het Nederlandse volk kan niet langer zelfstandig bestaan als Indië verloren gaat, dan wordt Holland een Duitse provincie. Daarom moeten we de vloot versterken.'

'Is die Henri Zentgraaff eigenlijk lid van de beweging?', vraagt Salo.

'We zeggen niks over wie wel of geen lid is', zegt Nico. 'Maar de Leider brengt wel een bezoek aan drukkerij De Unie hier in de stad, geleid door de heer Zentgraaff.'

'Is het waar dat Zentgraaff op de NSB-lijst wil voor de Tweede Kamer?'

'My lips are sealed.'

'Maar dat de Leider daar niets voor voelt? *Volk en Vaderland* schreef immers over de Indische NSB: Zahlen und Maul halten.'

'Ach, Salo ... My lips are sealed.'

'En de landvoogd dan, is die ook lid?'

Nico grijnst en knipoogt naar Salo. De beweging valt in goede aarde in Indië, zoveel is zeker.

'Wat houdt jou nou eigenlijk weg bij onze beweging?', vraagt Nico. 'Ik begrijp dat niet.'

'Goed, Nic, meerdere redenen', zegt Salo. 'Maar een ervan is dat ik denk: als die Mussert Hitler achterna gaat, wat doet hij dan straks met de Joden? In '30 nam hij Hitlers hele programma over, behalve de rassenhaat. Maar blijft dat zo?'

'De Leider wil niks weten van het rassenbeginsel', zegt Nico. 'Dat vindt hij on-Nederlands. We zijn allemaal Groot-Europeanen.'

'Dat zegt hij om Indië te vriend te houden', zegt Salo. 'Want als hij over zuiver bloed zou beginnen, dan haken hier alle Indische leden af. En dat kost hem veel centjes. Want Indië financiert de NSB. Zonder Indië geen *Volk en Vaderland*, geen WA en geen landdagen.'

'Bij ons is iedereen gelijkwaardig, boys. Indo of totok.'

'Ik snap dat je dat denkt, Nic, of wilt denken. Maar totoks zien dat niet zo.'

'Nog los van de Joden', zegt Nico, 'want dat speelt hier niet.'

'Is dat zo?', vraagt Salo. 'Het antisemitisme sluimert ook hier hoor. Bij diverse bedrijven kunnen of konden Joden niet aan de top komen. Lees de couranten maar eens goed. Het

komt alleen niet erg boven omdat er maar een handvol Joden in Indië is. En die houden zich koest.’

‘Ik heb nog nooit iemand iets horen zeggen over Joden of over onze moeder’, zegt Nico.

‘De Duitse Joden dachten ook dat ze gerespecteerde burgers waren, die keurignetjes met alles meededen en een nuttige bijdrage leverden’, zegt Salo. ‘En nu zijn ze op de vlucht.’

‘Mijne heren’, begint Van Dijk. ‘Al in april ’33, bij de eerste Duitse boycot tegen de Joden, zei Mussert dat Joden die de NSB bestrijden geen Nederlanders zijn. Wat zijn zij dan wel? En waar horen zij dan thuis? In ’34 had hij het weer over de goede en de slechte Jood, de Nederlandse Jood, die nationaal denkt en voelt, en de import-Jood, die ‘hier’ niet thuis hoort. Dat was voordat hij mooiweer ging spelen in Indië, Nico. Trouwens, zo vreemd is het niet dat Mussert een hekel krijgt aan Joden, want veel Joden waarschuwen logischerwijs voor de NSB aangezien die partij pro-Hitler is. Zoals Meyer Sluysen en Henri Polak. Dat werkt dus wederzijds.’

‘Juist’, zegt Salo. ‘Ik vertrouw Mussert voor geen cent.’

Nico wil er niet aan.

‘De Leider is echt niet zo dom om zijn Indische zilvervloot tot zinken te brengen.’

3. Ten aanval!

Als de mannen weg zijn en de stilte weerkeert op zijn achtergalerij, laat Salo zich nog eens door Abel inschenken. Als vanzelf duiken de afgelopen maanden op in zijn hoofd. O, de doodsangst die als de bliksem door hem heen sloeg toen Singer hem dik een half jaar geleden zijn congé gaf! Alsof alle kiezen in zijn mond loskwamen. Hij zag zichzelf al in lompen langs de deuren gaan.

Natuurlijk wist hij dat de zaak slecht liep en dat er koppen gingen rollen. Maar zijn kop? En toen, op een vrijdagochtend, gebeurde het toch.

Het joeg door zijn hoofd: er is spaargeld om het een poos uit te zingen of hij kan terug gaan naar Nederland. Maar dit is zijn land. En Loes zou hevig tegenstribbelen.

De eerste dagen deed hij net alsof hij gewoon naar kantoor ging, maar liep hij doelloos door de stad. Hij hield zijn mond tegen Loes. Maar die zag zijn ontredde en zijn vuile en doorweekte kostuum als hij thuiskwam en toen knee ze het boze nieuws eruit.

En toen ontbood schoonpapa hem en die had een plan: mondje dicht, jullie gaan verhuizen, we zoeken een nieuwe job via de Vaderlandsche Club, schoonpapa's relatiebank. Eventuele financiële tekorten zou hij aanzuiveren.

Salo was nota bene dankbaar dat de patriarch als door een godswonder was hersteld van zijn beroerte, waarom hij eerder wel even had gevloekt. Maar hij bewondert de manier waarop schoonpapa het verlies van het leeuwendeel van zijn door de beurscrash verloren vermogen herstelde. Als je hem nu door de stad ziet lopen of ziet circuleren op recepties, of bij de bank achter zijn bureau ziet zitten, dan zie je macht, standvastigheid, rijkdom, onkwetsbaarheid. Bij tegenslag gaat het om de houding die je kiest, zegt hij. Lig je op je rug, of sta je nog fier overeind? Kies voor dat laatste, dan keren de kansen vanzelf. Misschien had hij die beroerte nodig om tot die conclusie te komen.

Salo was totaal verbluft door zijn doortastendheid. Schoonpapa had alles uitgedacht. Ten aanval! Niks ontslag en niks werkloos, dan ben je uitgeteld. Ook al weet iedereen dat het de beste kan overkomen. En het overkómt de besten. Als iemand vragen stelt, moest hij zeggen dat hij bij Singer te weinig promotiekansen zag en nu voor schoonpapa's bank in Soerabaja werkt aan een speciaal project in Batavia dat spoedig bekend zal worden.

Ze betrokken een groter huis, om te tonen hoe goed het ze gaat. Dat wekt vertrouwen en zet good-luck in gang. Dus daar gingen ze, van de Mampangweg naar de Theresiakerkweg, een absolute toplocatie in de Menteng. Schoonpapa diende Salo bij zijn VC-connecties aan en liet terloops vallen dat hij over enkele maanden beschikbaar was om te contracteren. Het was een sluw plan en het was zo brutaal dat het nog kon werken ook. En het werkte!

Toch zat Salo flink in de piepzak. Want hoe bewaar je zo'n geheim in de kleine Europese gemeenschap, waar men leeft op roddel en achterklap? Wat als het bedrog uitkomt? Waarom

niet gewoon erkennen dat hij is ontslagen? Hij zou niet eens opvallen, temidden van al die andere pechvogels. Dan zou hij als een kleine vis naar een ander deel van de vijver kunnen zwemmen om een nieuwe betrekking te zoeken. Zo iets. Vaag dus. Het plan van schoonpapa was concreter. En wie betaalt bepaalt.

De bedienden waren een risico. Die kleppen door dat hun meester de hele dag in slaapbroek loopt te niksen. Vandaar dat Salo bij de verhuizing al zijn personeel wisselde. Bij de verhuizing van Soerabaja naar Batavia - Singer plaatste hem in '34 over naar de hoofdstad - had hij dat ook al gedaan, dus waren er geen taferelen met trouwe baboes die weg moesten. En nu maar hopen dat de nieuwe ploeg geen familiebanden heeft met de vorige.

Loes speelt het spel keurig mee. Die weet hoe belangrijk het is om je stand op te houden. Maar Milly geeft hem het gevoel dat alles zijn eigen schuld is. Wat weet zij ervan? Een kind van 7. Maar haar blikken doen pijn. Dat kunnen kleine meisjes doen met een vaderhart.

Het sociale leven ging gewoon door. Kennelijk kruist hun directe kennissenkring niet met Singer. Nooit bij stilgestaan. Bij Vos gingen veel employés ook sociaal met elkaar om, maar bij Singer eigenlijk niet.

Salo werd handig in het wegsturen van onderwerpen die naar vragen over zijn werk kunnen leiden. Daar informeert hij bij anderen ook nooit naar; wie weet zitten meer mensen in hetzelfde schuitje!

Hij mijdt plekken waar hij ex-collega's kan ontmoeten. Soms is dat onmogelijk en dan spiedt hij rond en loopt met een boog heen om Singermensen, bij de bar, op de dansvloer, in de soos, op de tennisbaan. Het moet maar. Een keer liep hij De Grootd tegen het lijf, van accountancy. Maar die wist niet van de hoed en de rand en die legde hij simpel in de luren met het kletsverhaal over zijn nieuwe interimfunctie bij de bank.

Verder hoopt hij slechts dat schoonpapa de roddelpraat te vlug af is. En dat is hij. En zijn mooie nieuwe job bij de General Electric Company is bijna de hele ellende waard: assistent salesmanager voor heel Java. Een topbaan. Maandag beginnen. En volop kansen op promotie. De vraag is of dat niet te hoog gegrepen is voor iemand met alleen lagere school. En of

de firma zich in deze malaise niet terugtrekt uit Indië. Maar hij is binnen en gaat er het beste van maken. Hij bluft zich er wel doorheen. Zo doe je dat in Indië.

Salo kijkt tevreden om zich heen en geniet van het zicht op de immense tuin. Wat is dit een heerlijk huis, het mooiste dat hij ooit had. Geweldig ruim, met een bovenverdieping, een heerlijke achtergalerij met reusachtige potten met varens en palmen en een prachtig onderhouden tuin met een groot gazon en volop weelderige planten, struiken en bomen.

Hij steekt een sigaar op en blaast de rook genoeglijk naar boven. Zijn oor fluit met hem mee.

Autobanden kraken op het grind naast het huis: de nieuwe Bentley, ook een cadeau van schoonpapa. Loes heeft neefje Eddy en nichtje Lea opgehaald, die komen logeren. Proefwonen. Volgend jaar komen ze inwonen, misschien voor een of twee jaar. Dan wordt Berend overgeplaatst naar Semarang en hij wil dat de kinderen in Batavia blijven om hun school af te maken. Milly stond al te juichen dat haar grote nicht bij haar komt wonen. Salo vindt het een goed plan, want hij is gek op Eddy. Wie weet gaat in dit grotere gezin zijn band met Loes en Milly ook wel verbeteren, want daar schort het wel aan. We zullen zien hoe het arrangement uitpakt.

Salo hoort opgetogen stemmen naderbij komen. Hij staat op en trekt zijn shirt aan. Hij wenkt Abel om de lege glazen en de asbakken weg te ruimen. Life is good. En de toekomst straalt hem tegemoet.

AMSTERDAM

Daar staat ze, zwaaiend en lachend bij de Arrivals. Tom voelt tranen als ze zich tegen hem aanvlijt en haar hoofd aan zijn schouder legt. Mariekes haar, met die vertrouwde geur. Is alles weer goed? Ze pest hem eventjes met zijn kale knar en zijn halfwas baard. Maar het weerzien is opgewekter en intenser dan hij had durven hopen.

In no time schuiven ze hun slaapkamer binnen en woelen het bed om. Waarbij Tom elk contact met zijn achterste angstvallig ontwijkt. Hun bezwete lijven blinken als bij een overdadige oliemassage. Ze voelt vreemd, maar ook bekend. Alsof haar huid steviger is, donkerder, jonger.

Ze is perfect glad en fris, terwijl hij daar te lui voor is. Zelfs zijn hoofd staat al weer vol stoppels. En de rest ook. Maar hij is bruiner, veel bruiner.

Als ze naast elkaar liggen na te gloeien, is opluchting onuitgesproken groot, ook bij Marieke. Praten om de lucht te klaren - met alle risico's op versprekingen en irritaties - hoeft niet. *I'd like to know that your love is a love I can be sure of. So tell me now, 'cause I won't ask again, will you still love me tomorrow?*

Marieke accepteert Toms zakelijke update van de laatste tijd, waarbij hij vertelt over de mensen die hij heeft ontmoet, maar weinig zegt over zijn gezwier langs massagetenten. Wat je niet vertelt, is niet gebeurd. Ze toont interesse in Toms schrijfvorderingen, maar vraagt niet door. Heel tactisch. Maar ze heeft wel een idee.

'Misschien kun je je boekplan wel weer oppakken', oppert Marieke. 'Serieus, denk er nog eens over na. Je kunt je moeder nog eens ondervragen en bellen met neef Ed in Amerika. Wat

let je? Het blijft een mooi project, waar je veel zin in had. En als je nog steeds vindt dat je te weinig bronnen hebt, dan kun je er misschien een roman van maken. Dan kun je de witte vlekken invullen zoals je wilt. Ik krijg er bijna zelf zin in, hahaha!’

Tom wil haar suggestie resoluut afweren, want dat boek is water onder brug. En een roman? Is dat een goed idee, als hij nog geen kort verhaal kan opzetten?

‘Al haal je om te beginnen alleen het oorlogsverhaal eruit om uit te zoeken’, gaat Marieke verder. ‘Om op gang te komen. Dat gaat ergens over. En het zou je moeder veel rust geven. Ze is er veel mee bezig, maar ze draait steeds in dezelfde cirkels rond, omdat ze niet weet wat er precies gebeurd is.’

‘Ach. Ja. Dat kan. Maar moet je die oude koeien wel uit de sloot willen halen? Zit ma daarop te wachten? Ik weet het niet.’

‘Dan weet ze eindelijk wat er is gebeurd. En wij ook. Er is zoveel onduidelijk.’

‘We weten dat een hele groep familieleden in de oorlog is vermoord’, zegt Tom. ‘Ze zaten ondergedoken en zijn allemaal verraden. De oorlog heeft ma een flink litteken bezorgd. Zeg maar een regelrecht trauma. Ze was 12 toen haar tante Juutje, die bij hun was ondergedoken, voor haar ogen is weggehaald. Stampende laarzen op de trap, veel geschreeuw en haar tante huilend weg. Ik hoorde wel eens dat een vrouw ze heeft verraden. En er was iets met sieraden of zo.’

Van het gezin van twaalf kinderen waaruit mijn opa kwam, waren na de oorlog alleen de vier jongste broers over, die getrouwd waren met niet-Joodse vrouwen. De rest is vermoord, behalve die grootmoeder die kort voor de oorlog al overleed.

Mijn opa zocht het na de oorlog allemaal uit, om de verraders voor de rechter te krijgen. Hij speurde ook nog jaren naar zijn omgekomen familieleden. En toen hij zelf overleed in ’73, vernietigde mijn grootmoeder zijn hele archief. Volgens mijn moeder zat ze een paar middagen lang papieren te verscheuren op de vloer in de voorkamer. Verschrikkelijk. Maar ze wilde dat het voorbij was, de oorlog. Om ons te sparen. Ergens snap ik dat wel. Maar mijn grootvader had alles al die jaren bewaard. Kennelijk wilde hij de boel aan ons doorgeven, al sprak hij er nooit over met ons.’